

D é s i P. I s t v á n

Szenczi Molnár Albert naplójában feljegyezte, hogy Kolozsvárra érkezve, 1615 január 29-én "Predikállott az új ecclesiában Stephanus Dési, eius collega senior dn. Lucas, primarius fautor Vicei Máté, Jónás deák."¹⁾

Tehát az ekkor templomi beszédet tartott Dési István második pap volt. Származásáról s életének korábbi szakaszáról jóformán alig sejtünk valamit. Annyit mégis tudunk, hogy papfiu, ugyanis a wittenbergi magyar bursa anyakönyvében 1598 április 30-án, a coetus tagjai között is 1601 november 19-én mint "Stephanus Pastoris Desius"-ra akadunk rája, sőt még 1603 május 25-én is itt találjuk bejegyezve: "Stephanus Pastoris Desinus Vngarus" nevét.²⁾ Származási neve egész határozottsággal még nem vezet a mai Dés városához, minthogy - Szabó T. Attila szerint - a középkorból a mai Bács-Bodrog, Heves, Sopron és Somogy megyékből is ismeretes Deus, Dés, vagy Dézs nevű helység.³⁾ De különben is személynév létre filiaációs elnevezésre is gondolhatunk. Papi pályáját Erdélyen kívül kezdette, az 1607. szeptember 23-i szatmárnémeti közzsínaton avatvatván fel lelkipásztorul.⁴⁾

Bethlen Gábor 1616 április 8-án Alvinczi Péter kassai paphoz intézett levelében arról tudósítja, hogy "Nekünk küldött levelé-

-
- 1) Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert naplója levelezése és irományai. Bp. 1898. 67.
  - 2) Thury Etele: Iskolatörténeti adattár. I.15; II.29. - TT.1885: 242. - Szabó Géza: Geschichte des ungarischen coetus an der Universität Wittenberg 1555-1613. Halle, 1941. 145. - Asztalos Miklós: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora. 1601-1812. Bp. 1931. 113.
  - 3) Szabó T. Attila: Szolnok-Doboka magyarsága. Dész-Kolozsvár, 1944. 131.
  - 4) Borovszky Samu: Tiszántuli ev.ref.papok. Bp. 1898. 10.

ből az predicatoroknak ide beszerzésében való kedveskedő szorgalmatos munkálkodását jó néven vettük kgtól." ⁵⁾ De Melotai Nyilas István fejedelmi udvari pap 1622-ben megjelent "Speculum trinitatis" című munkájának bevezetésében azt írja, hogy Bethlen "Mely nagy serénységgel gyűjté maga mellé Magyar Országból az tudós Egyházi embereket." A név szerint felsorolt férfiak között ott találjuk Dési Istvánt is, ⁶⁾ sőt Lampe "Historiá"-jában is megemlékezik az ő nevééről. ⁷⁾

Bethlen Gábor Tasnádi Ruber Mihály püspökkel Désit először a néhány éve megalakult kolozsvári kisdied egyházközség második papjával rendeltette. Az időrendileg első adatot, amely itteni jelenlétét bizonyítja, Benkő József közli "Transsilvania" című munkájában: "Stephanus Dési, Pastor Claudiopolitanus, cum Collega Luca Thraski, testibus Litteris Johannis Batizii, Senioris Tractus Marusensis, 1614. 1. Jul. ad eos datis." ⁸⁾ De ugyancsak az 1614. évet nevezi meg a kolozsvári ref. konzisztoriális jegyzőkönyvbe beírt papi névsor is. ⁹⁾ Ebből tehát bizonyos, hogy már az 1614. év közepén itt teljesített szolgálatot, igaz, hogy ekkor az egyházközség még annyira kicsiny volt, hogy egy pap is elegendő lett volna a szolgálat elvégzésére, hiszen alig két esztendővel korábbi időről jegyezte fel Tatrosy György, hogy "My az keozep uczaban egj kapu keszben iartunk, Borbely Palne hazanal volt mind schola s mind templum s cziak igen keves szamuan valanak akkor Colosvarat az igaz keresztjenek. Az pap Lukacz pap vala." ¹⁰⁾ Mire azonban Dési ide rendeltetett, akkorra már felépült romjaiból az óvári puszta templom s a következő esztendőben megvásárolt polgári házban az iskola is megnyílt. Ekkor az első és a második pap számára is

---

5) Szilágyi Sándor: Bethlen Gábor fejedelem levelezése. Bp. 1886. 54. - TT. 1885: 437.

6) Melotai Nyilas István: Speculum Trinitatis. Debrecen, 1622. 3/B. lev.

7) Lampe, Fr.: A.: Historia Ecclesiastica. Utrecht, 1728. 356.

8) Benkő, Josephus: Transsilvania. Vindobona, 1778. II. 569.

9) "Series rerum" 354. (Az ekklezsia lev.-tárában.) - Szathmár-Némethi Mihály: A' Négy Evangelisták szerént való Dominica. Kolosvár, 1675. 10/A. lev.

10) Domokos Pál Péter: Tatrosy György énéletirása és történetifeljegyzései. ItK. 1957: 242.

megszerezték a lakóházakat, amelyek közül az egyik közvetlenül az iskola mellett, a másik pedig vele szemben állott.

Az 1615. évből az első reá vonatkozó adatot Szenczi Molnár Albert elől idézett naplójegyzete őrizte meg január 29-ről, amely a Gregorianus naptárra átszámítva, február 8-nak felel meg. Azután 1615 augusztus 1-i keltezéssel egy nyugtatványa ismeretes, amelyben elismeri, hogy a fejedelmektől a kolozsvári harmincadból rendelt évenkénti 300 forintnyi összeget az ekklézsia részére átvette.¹¹⁾

Dési azonban Kolozsvárt nem sokáig szolgált. Bizonyosan a fejedelem jóváhagyásával a püspök Fehérvárra rendelte. Ugyanis Ombozi Pál, Kolozsvár 1616. esztendőbeli sáfárpolgára számadáskönyvébe azt jegyezte fel, hogy "1616. 16. Aug. Istuan papot Viteti V-runk Fejeruarra, B. V. adatot alaja 3 loat Enjedig. (A lovakért fizetett) fl. 1 / 87 1/2".

Uj állomáshelyén átvéve tisztségét, néhány nap multával visszatért, hogy családját is leköltöztesse: "24. aug. Istuan Pap ala az maga kuczjan hogy el uittek, adatot uolt B. V. 4 loat. (A lovakért fizetett Enyedig) fl. 2/50". "Vgian Istuan Papnak az Portekaja ala adata B. V. Adamosi Balasnak 6 Bokret zekeret Enyedig --tt fl. 1 / 87 1/2. Item Balas Istuannak 8 Bokret attam nekj Enjedig -- fl. 2 / 50." Végül is "26. Aug. Hogy V-runk eo Naga Fejeruarra vitete az Calvinista Istuan Papott. rendeltek eo kemek Keoteluereo Tamast Vtj gondujseleonek. B. V.h. attam nekj az utra. fl. / 60."¹²⁾

Illyés Géznál azt olvassuk, hogy állítólag az is hozzájárult volna Désinek Kolozsvárról való eltávozásához, hogy kellemetlenségei támadtak Váradi Miklós főgondnokkal, a Bethlen János későbbi kancellár apósával,¹³⁾ ez a feltételezés azonban merő tévedésen alapszik, mert hiszen Váradi ekkor még csak fiatal legény lévén, semmiféle beleszólása sem lehetett az egyházközség ügyeibe.

11) Fekete Mihály: A kolozsvári ev. ref. főtanoda története. Kolozsvár, 1876. 19-20. - TF. 1885: 241-42. - Szilágyi Sándor: Bethlen levelezése. 33.

12) Sáfár 1616: 147, 148, 44.

13) Illyés Géza: A küllői ref. egyházmegye papjai. Et. 1944:286.

Dési mint fehérvári pap hasonlóképpen nem sok ideig szolgált. Különben 1619-ben itt irt és adott ki egy könyvet, a címe után ítélve, érdeklődésünkre méltán számot tartható, ámbátor hihetőleg idegen nyelvből fordított munkát, amely azonban ma már egyetlen példányban sem ismeretes, ellenben - Kemény József összeírása szerint - 1849-ig megvolt az enyedi kollégium könyvtárában. Címe: "Am igaz Zent Wallasnak az természeti Okossággal, az melly Philosophianak is neveztetik, valo szep Harmoniaja. Mellyet Magyar Nyelven meg irtt Dési Istwan Gyula Feierwari Pap. Nyiomtattatott az Kegielmes Urunk eo Felsege Koeltségén. Gyula Feierwarott. 1619. Eszt" 8°-nyi 312 lap terjedelemben.¹⁴⁾

Az 1620. évből vele kapcsolatosan mindössze csak annyi ismeretes, hogy Enyedi György unitárius püspök "Explicationes" című munkájának Toroczkai Máté által magyarra fordított szövegét a református zsinat egy bizottságnak adta át megbirálás végett. Ennek a bizottságnak egyik tagja Dési István vala.¹⁵⁾

Egészen bizonyosan téved Benkő József, amikor "Transsilvania"-jában azt írja róla, hogy "ductus inde /sc.ex Alba/ Devam, hinc An. 1619. Saxopolim." Kétségtelen ugyan, hogy Fehérvárról valóban nem sok idő múlva a dévai papságra távozott, azonban még 1622-ben is ott találjuk szolgálatban. Ugyanis Károlyi Zsuzsánna fejedelemszony holttestének Kolozsvárról Fehérvárra történt utbaindítása közben 1622 május 25-én reggel Tordán, a koporsónak Enyedre való indításakor Dési István dévai praedikator tartott beszédet. Praedikációja különben a többiek beszédjével együtt "Exeqviae Principales Az az: Halotti Pompa" című kötetben 1624-ben Gyulafehérváron nyomtatásban is kiadatott.¹⁶⁾

Bizonytalan az az időpont is, hogy Déváról mikor is került Szászvárosra, de nemcsak Benkő, hanem Bod Péter is hibázik az időtájban, amikor azt írja le, hogy Kecskeméti Buzás Balázs szászvárosi plebánus és püspök 1603-ban meghalván, "successit illi Stephanus Dési vir magnae auctoritatis et Principibus Gabrieli et Stephano Bethlen Charissimus, anno 1629 Riküllővarinum jussu Ste-

---

14) RMK I. 491.

15) Lampe 356.

16) RMK I. 539. - Fekete Mihály: Bethlen Gáborné temetése. Erd-ProtKözl. 1871: 81.

phani Bethlen translatus."17) Ezzel szemben Nádudvari Péter szászvárosi református pap az 1726. évben megírván egyházközségének történetét, azt örökitette meg, hogy 1607-től 1616-ig volt itt plebánus és egyuttal erdélyi református püspök Basilius Buzás Kecskeméti, "ezután hivatott plebánusnak Stephanus Deesi, a ki igen nagy tekintetű ember volt a boldog emlékezetű Bethlen Gábor fejedelem és annak bátyja gróf Bethlen István uram előtt, kinek, a mint maga írásában látom, mikor Bethlen fejedelem a csehek mellett hadakozott a császár ellen, minden dolgokat a fejedelem cancelláriájáról megirtak. Ezt annak utánna gróf Bethlen István elvitette Küküllővári papságra 1629-ben. Ennek idején, a mint írásai között láttam, volt Martinus Nádudvari nevű káplán 1626-ban."18)

Lényeges körülmény, hogy Dési írásai még 1726-ban is megvoltak, de amint észrevehetjük, a Nádudvari közleményében is bukkanunk szarvashibára, mert hiszen amikor Kecskeméti püspökké választották, akkor ő Alvincen volt pap, azonban 1603-ban Szászvárosra távozott s minthogy ez az egyházközség bárha református vala, mégis a szász evangélikus püspök fennhatósága alá tartozott, éppen ezért tehát lehetetlenség, hogy Kecskeméti itt is megtartotta volna püspöki hivatalát, de különben is tudjuk, hogy 1605 március 7-e óta. Tasnádi Ruber Mihály enyedi pap volt az erdélyi reformátusok püspöke.19) Nádudvarinál ezen kívül hiányzik a közvetlenül Kecskeméti után lekipásztoroskodott szászvárosi pap neve. Abban azonban mind Nádudvari, mind pedig Bod megegyeznek, hogy Dési, ez a kiváló férfit, 1629-ben távozott el Szászvárosról s Bethlen István vitte át Küküllővárra. Feltűnhetik azonban, hogy minden kiválósága mellett is egy-egy helyen csak kevés ideig volt maradása. Valami különösnek tetsző indíték hajtotta egyik állomáshelyéről a másikra, otthagya még a legkiválóbb állomáshelyet: Gyulafehérvárt is, csak hogy kisebb és ismét kisebb helyre temetkezzék el. Okát ennek nem is tudnók adni, ha nem maradtak volna meg a Dési válóperére vonatkozó iratok, amelyek azt bizonyítják, hogy felesége nem volt méltó hozzája, botránnyos életét már korábbi éveiben

---

17) Bod Péter: *Historia Hungarorum Exxlesiastica*. Lugduni Batavorum, 1889. I. 303.

18) Szabó Károly: *Adalékok az erdélyi ev. reform. egyház történetéhez*. ErdProtKözl. 1876: 21.

19) Bod Péter: *Smirnai Szent Policarpus*. 56.

megkezdette. Elválásuk 1629. december 3-a után mondatott ki a szécsői universitas által.²⁰⁾ Küküllővárra tehát 1630 elején költözhetett.

Utolsó állomáshelyén töltött idejéről Benkő azt is tudunkra adja, hogy "ubi annis 1632 et 1633. functum fuisse lego. Haec placuit in memoriam notare Désii, cujus possideo Autographum illud, 22 philyris constans, et Collectionem monumentorum complectens, ex quo XII Articulos Christianae Confessionis, An. 1545, 20 sept. in Oppido Erdőd Hungariae, Synodaliter Conclusos, ... ac frustra a quibusdam antehac Eruditissimis Quaesitis, cum Clar. Petro Bod, aliisque communicaveram."²¹⁾

E nagy tudású férfiúnak az 1615. esztendei találkozáson kívül volt-e vajjon alkalmá Szenczi Molnár Alberttel eszmét cserélni? nincsen lehetőségem felkutatnom, azt azonban meg kell állapítanom, hogy ezt az irodalmi munkálkodás terén is elindult férfit ut bizonyosan szerencsétlen családi körülményei miatti lelkiállapota gátolta meg több könyv megírásában és kiadásában.

Öregbik Rákóczi György fejedelem naplójában 1633 június 5-én azt jegyezte fel, hogy "Ez nap voltak nálunk követségen az ecclesiától az kolozsvári²²⁾ pap Dési, akarván püspököt választani, s mivel egyenlő voxá Gelei uramra, udvari predikátorunkra menne, ki jelen nem lévén Enyeden a gyűlésekben, úgy jött személyünk elébe meghívásokra, bizony sok szóval s persvadealással bírhaták rá, Gelei uramot."²³⁾ Minthogy a püspökválasztó zsinat Enyeden volt s Désit Fehérvárra küldötték be követségben, mutatja tekintélyes személyét, hogy erre a megtisztelő feladatra őt jelölte ki a papok együttese. De ugyanezt bizonyítja az angol Duraeus Jánosnak az evangélikus és a református felekezetek egyesítése érdekében küldött felszólítására adott felelet, amelyet az 1634 február 7-én tartott zsinat határozatából a püspökön, a három professzoron, a tizenegy esperesen kívül három lekipásztor is aláírta, az utóbbiak egyike ugyanis Dési vala.²⁴⁾ Illyés Géza hihetőleg tévesen

---

20) Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve. 1901: 119. - ErdProtKözl. 1881: 262-63.

21) Benkő II. 569.

22) Az eredetiben hihetőleg "kvári", vagyis küküllővári lehetett.

23) Koncz József: I. Rákóczi György naplója. EM. 1900: 525.

24) RMK III. 1924.

állapítja meg, hogy utolsó állomáshelyén csupán csak az 1638-39. években szolgált volna.²⁵⁾

Szádeczky Lajos a küküllővári templom szentélyében elhelyezett hombárok alól eltűnt egyik sirkövön olasz koszorúval körített könyvet, mint papi jelvényt látott kifaragva; a faragvány mögött pedig részben kopott felirást betűzött ki:

M o n u m e n t u m
in honorem reverendi et clarissimi
domini STEPHANI DESI pastoris ecclesiae
Kvküllővariensis.....et vicinarum
.....anno 1639. obevntis.....
alfer.....vitae redidit omn.....
hvic bene qvi vivvnt nvnqvam morivntvr in illo.²⁶⁾

Miként e csonka feliratból is kibogozhatjuk, Dési a küküllővári egyházmegyének esperesi tisztét is viselte.

Az 1639. esztendőben elhunyt Dési István utódául a hollandiai egyetemeken kiválóan képzett, de erősen püspökös felfogású Dadai János rendeltetett Küküllővárra.²⁷⁾

---

25) Illyés Géza: A küküllői ref. egyházmegye. Et. 1944: 298.

26) Szádeczky Lajos: A küküllővári sírleletek és régiségek. EM. 1897: 308-9.

27) Dési Daday István: A két régi pap Daday. (Gyűjteményemben levő kézirat.) - Illyés Géza: Vajdaszentiváni János. RefSzle. 1926: - U.ő. Dadai János. RefSzle. 1927. stb.